

OPEA515 Tuntisuunnitelma

Saara Knuutila

ke 29.11. klo 8.15-9.45

ÄI2: Suomen kirjakielen kehitys, kielisukulaisuus ja kielikunnat

Tunnin tavoite: Teemme katsauksen suomen kielen historiaan aina uralilaisesta kantakielestä tähän päivään asti. Oppilaat täyttävät valmiiseen aikajanapohjaan suomen kielen merkittävät vaiheet. Tällä tavalla harjoitellaan aktiivista kuuntelua, ja samalla saadaan kokonaiskäsitys siitä, miksi suomen kieli on nykypäivänä juuri sellainen kun on. Erilaiset tehtävät tukevat myös tätä tavoitetta.

Tarvikkeet: aikajanamonisteet, materiaali Google Classroomissa.

- Läsnaolijat ja kuulumiset. Kerron lyhyesti, mitä tänään on luvassa. Jaan oppilaille aikajanamonisteet, joita heidän on tarkoitus täydentää tunnin kuluessa.
- Lähdemme liikkeelle tarkastelemalla esimerkkejä suomen kielen poikkeavasta sanastosta ja vertaamme niitä muihin yleisesti puhuttuihin kieliin (samat esimerkit ainakin yhdyssanoista, jotka näytin jo suomen peruspiirteiden tunnilla). Oppilaat pohtivat parin kanssa, mitä niiden perusteella voidaan päätellä suomen kielen historiasta. (5 min)
- Mistä tunnistaa kielten välisen sukulaisuuden? (diaesitys: sanojen vertailu, äänneasu, merkitys, levikki...) (max 5 min)
- Suomen kieli kuuluu uralilaiseen kielikuntaan. Näytetään kielikuntien sukupuu. (diaesitys: indoeurooppalaiset kielet ja uralilaiset kielet, suomalais-ugrilaiset kielet jne.) (5 min)
- Särmän tehtäväkirjan tehtävä eri-ikäisistä suomen kielen sanoista: päättele, millaisella alueella suomalais-ugrilaista kantakieltä on puhuttu? Pohdi parin kanssa (t. 3) Tehtävä puretaan keskustelemalla. (max 5 min)

- Mitä yhteisiä piirteitä on suomalais-ugrilaisilla kielillä (diaesitys). Tässä samalla tulee kerrattua viime tunnilla kesken jääneet ominaispiirteet, kuten astevaihtelu... (yhteisiä piirteitä: sukujen ja artikkelien puuttuminen, sijamuotojen käyttö, pitkät sanat, persoonamuotojen ilmaisu, postpositiot...) (10 min)
- Katsotaan esimerkkejä suomen kielen sukukielistä: tehdään tehtävä Särmän tehtävävihkosta. (t. 8 "Vertaile sukukieliä") Puretaan tehtävä keskustelemalla (10 min)
- Kantasuomi ja suomen lähisukukielet (diaesitys: karjala, lyydi, vepsä, vatja, viro, liivi). Katsotaan yhdessä suomen sukukielien lukusanoja (taulukko, joka laitetaan Google Classroomiin). (10 min)
- Kirjakielen kehitys: varhaisuomen kausi (ennen vuotta 1540), vanhan kirjasuomen kausi (n. 1540-1820), varhaisnykysuomen kausi (n. 1820-1880) ja nykysuomen kausi (1880-), (diaesitys). (5 min)
- Agricolan merkitys suomen kielelle, (diaesitys, esimerkkinä tarkastellaan Agricolan kymmentä käskyä (Abckiria 1543)). Video: Agricola kahdessa minuutissa <https://areena.yle.fi/1-3397247> (reilu 5 min)
- Verrataan Wiinan waroituxia-tekstiä (laitan Google classroomiin) nykysuomeen: kirjoitetaan teksti "puhtaaksi". Mitä eroja huomataan? (diaesitys: esimerkkejä vanhan kirjasuomen oikeinkirjoituksesta) (15 min)
- 1800-luku, esim. J.V. Snellman, Elias Lönnrot, murteiden taistelu (diaesitys). (5 min)
- Kieli kehittyy edelleen: mitkä sanat oppilaat nostaisivat tällä hetkellä ajankohtaisimpien tai tärkeimpien sanojen joukkoon? Jokaisen parin tehtävänä keksiä yksi sana. Opettaja kerää sanat "listaksi" dialle. Mihin tarkoituksiin sanat ovat syntyneet? Avuksi silmäilläään Kotuksen listoja ajankohtaisista sanoista:

https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja/uudet_sanat/vuoden_sanapoiminnot (10 min)

- Aikajanan tarkistus: mitkä vuosiluvut siellä tulisi olla. Näytän esimerkkiaikajanan. (5 min)